

JEFFREY EUGENIDES

MIDDLESEX

ÇEVİRİ: SOLMAZ KÂMURAN

domingo

MIDDLESEX
JEFFREY EUGENIDES

© 2002 Jeffrey Eugenides

© 2015 Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Sertifika No: 12746

Domingo, Bkz Yayıncılık markasıdır.

Çeviri: Solmaz Kâmuran

Sayfa Uygulama: Bahadır Erşık

Kapak Tasarım: İrem Çağırğan

ISBN: 978 605 4729 41 8

I. Baskı: Nisan 2015

Pasifik Ofset San. Tic. Ltd. Şti.

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1

Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2 Haramidere Avcılar 34310 İstanbul

Tel: (212) 412 17 77 Sertifika No: 12027

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tümünün veya içeriğinin herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan, fotokopi yöntemi dahil, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Asmalımescit Mah. Ensiz Sok.

No: 2 D: 7 Tünel İstanbul

Tel: (212) 245 08 39

e-posta: domingo@domingo.com.tr

www.domingo.com.tr

Jeffrey Eugenides

13 Nisan 1960 Detroit, Michigan doğumludur. Anne tarafından kökleri İrlandalı, baba tarafından ise Bursalı bir Rum aileden geliyor. Brown Üniversitesi'nin ardından Stanford Üniversitesi'nde yüksek lisans yaptı. İki yıl sonra da ilk kısa hikâyeleri yayımlandı. Büyük beğeni toplayan ilk romanı *Bakir İntiharlar* 1993'te yayımlandı ve 1999'da Sofia Coppola tarafından beyaz perdeye aktarıldı.

Academy of Motion Picture Arts and Sciences, Guggenheim Vakfı, Whiting Vakfı, National Endowment for the Arts, American Academy of Arts and Letters gibi kurumlar tarafından ödüllendirilen yazar, 2003 yılında *Middlesex* romanıyla Pulitzer Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Eugenides, karısı ve kızıyla uzun süre Berlin ve Şikago'da yaşadı. 2007'den bu yana Princeton Üniversitesi'nde yaratıcı yazarlık dersleri veren yazarın üçüncü romanı *The Marriage Plot* 2011 yılında yayımlandı.

TAMAMEN FARKLI BİR GEN HAVUZUNDAN GELEN
YAMA İÇİN

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KİTAP

- Gümüş Kaşık 3
Çöpçatanlık 22
Uygunsuz Bir Teklif 47
İpek Yolu 75

İKİNCİ KİTAP

- Henry Ford'un İngilizce Okulu Eritme Potası 95
Minotaurlar 127
Çatırdayan Evlilik 151
Hile Bilimi 176
Klarnet Serenadı 194
Dünyadan Haberler 213
Ex Ovo Omnia 231

ÜÇÜNCÜ KİTAP

- Ev Sinemaları 249
Opa! 269
Middlesex 292
Akdeniz Diyeti 313

Yavru Kurt 336
Ađdalı ve Lirik 355
Belirsiz Nesne 369
Âşık Tiresias 393
Et ve Kan 417
Duvardaki Tüfek 435

DÖRDÜNCÜ KİTAP

Kâhin Vulva 461
Webster Sözlüğündeki Ben 487
Batıya Git Delikanlı 505
San Francisco'da Cinsel Disfori 527
Hermafrodit 548
Hava Sürüşü 570
Son Durak 587

BİRİNCİ KİTAP

GÜMÜŞ KAŞIK

Ben iki kez doğdum: İlkinde 1960 yılının Ocak ayında, Detroit için inanılmaz derecede dumansız bir günde kız olarak ve daha sonra tekrar 1974 yılının Ağustos ayında Michigan-Petoskey’de bir acil kliniğinde, ama bu defa ergenlik çağında bir delikanlı olarak. Tıp doktoru olan bazı okuyucular bana, Dr. Peter Luce’un 1975 yılında *Pediatric Endokrinoloji Dergisi*’nde yayımlanan “5-Alfa Redüktaz Psödohermafroditlerde Cinsel Kimlik” adlı çalışmasında rastlamış olabilirler ya da belki –ne yazık ki şimdilerde artık bulunamayan– *Genetik ve Kalıtım* kitabının on altıncı bölümünde bir fotoğrafımı görmüşlerdir. 578. sayfadaki gözleri siyah bantla kapatılmış, boy ölçerin yanında ayakta duran çıplak genç benim.

Doğum belgemde adım Calliope Helen Stephanides diye yazılı. Almanya’da aldığım son ehliyetle ise kısaca “Cal” diye geçiyor. Eski bir çim hokeyi kalecisiyim, ayrıca uzun yıllar sürmüş bir “Denizayılarını Koruyalım Vakfı” üyeliğim de vardır, Rum Ortodoks kilisesine bağlıyım ama pek az katılıyorum aralarına, bir erişkin olarak çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı’nda çalıştım. Tiresias* gibi ben de bir zamanlar bir şeydim, daha sonra başka bir şey...

* Yunan mitolojisinden bir kahraman. Tiresias iki yılını çiftleşirken görür ve onlara sopya vurup ayırır; bunun üzerine tanrılar tarafından ceza olarak kadına dönüştürülür, yıllar sonra aynı işi tekrarlayınca bu defa yeniden erkek yapılır. Hera ve Zeus ona kadın mı erkek mi olmanın daha güzel olduğunu sorarlar. Hera erkek, Zeus ise kadın olmanın daha hoş olduğunu ileri sürmektedir. Tiresias, Zeus’un haklı olduğunu söyleyince Hera çok kızar ve onu kör eder. Zeus, Hera tarafından verilen bu cezayı değiştirmese de Tiresias’a bilicilik yeteneği vererek durumu dengelemeye çalışır. (ç.n.)

Sınıf arkadaşlarımla alay konusu, doktorların kobayı oldum; uzmanlar beni parmaklayıp durdu ve “March of Dimes”^{*} tarafından araştırıldım. Grosse Pointe’den kırmızı kafalı bir kız kim olduğumu, ne olduğumu bilmeden bana âşık oldu. (Erkek kardeşi de benden hoşlanıyordu oysa.) Bir defasında bir tankın peşinde sokak çatışmalarının ortasına düştüm; bir havuz beni aniden mitolojik bir kahraman yaptı. Lafın kısası, bıraktım bedenim başkalarını oyalasın. Ve bütün bunlar ben on altımı doldurmadan oldu bitti.

Ama şu anda, kırk bir yaşında bir başka doğuşun yaklaşmakta olduğunu hissediyorum. Onlarca yıllık bir ihmalden sonra şimdi kendimi sık sık çok eskiden ölmüş büyük halaları, amcaları, dedeleri, bilinmeyen beşinci kuşak yeğenleri, hatta soyunda aile içi evlilikler çok fazla olan biri olarak bunların tümünü birden düşünürken buluyorum. Ve ben herkesin iyiliği adına, çok geç olmadan, zaman içinde çılgın bir roller-coaster gibi sürüklenmiş bu tek genin serüvenini yazmak istiyorum. Haydi, söyle şarkını Musa Kızı, söyle Esin Perisi, söyle benim beşinci kromozomumdaki resesif mutasyonun hikâyesini. Söyle onun iki yüz elli yıl önce Olimpos eteklerinde keçiler melerken, zeytinler dalından düşerken nasıl tomurcuklandığını. Söyle onun kirlenip bozulmuş Stephanides aile havuzunda nasıl dokuz nesil boyunca kimselere görünmeden gizli gizli ondan ona geçtiğini. Söyle Tanrı’nın Hikmetini, onu bir kıyımın ardından yeniden uçurup tohum misali koca okyanusun ötesine, Amerika’ya getiren Tanrı’nın Hikmetini... Ve söyle onun, annemin Ortabatılı döl yatağının bereketli toprağına düşüp yeniden yeşerene kadar fabrika bacalarının yarattığı zehirli yağmurlarda sürüklenişini, söyle...

Özür dilerim zaman zaman böyle Homeros’umsu oluyorum. Sanırım bu da kalıtsal.

Doğumumdan üç ay önce, herkes meşhur pazar yemeklerimizden birinin rehaveti içindeyken büyükannem Desdemona Stephanides,

* Kendi de bir çocuk felci kurbanı olan ABD başkanlarından Roosevelt tarafından kurulan hasta çocuklara yardım vakfı. (ç.n.)

ağabeyimden gidip ipekböceği kutusunu getirmesini istedi. Chapter Eleven'ın yolu, tam da ikinci defa sütlaç yemek üzere mutfağa sızarken kesilmişti. Elli yedi yaşındaki büyükannem bodur, tıknaz bedeni ve korkutucu başörtüsüyle zaten bu iş için yaratılmış gibiydi. Onun arkasında, mutfakta toplanmış günün büyük kadın nüfusu bir yandan fısıldaşıyor, bir yandan da kıkırdıyordu. Ne olup bittiğini merak eden Chapter Eleven eğilip içeri bakmak istedi ama o sırada Desdemona onu yakalayıp yanağına sıkı bir çimdik atarak dikkatini yeniden toplamasını sağladı. Sonra da havada parmaklarıyla bir kutu şekli çizdikten sonra tavanı göstererek, “Haydi *yayacığının** dediğini yap bakalım kuklacık,” dedi.

Chapter Eleven işini biliyordu. Koşarak koridoru, oturma odasını geçti ve dört ayak ikinci kata çıkan basamakları tırmandı. Üst kattaki koridora açılan yatak oda kapılarını da bir bir geçtikten sonra en dipteki, üzeri duvar kâğıdıyla kaplı, gizli bir geçit ağzına benzeyen o görünmez kapıya ulaştı. Chapter Eleven başıyla küçük kapı mandalını yukarı ittikten sonra bütün gücünü kullanarak kapıyı açtı ve önüne yeni bir basamaklar silsilesi çıktı. Büyükannemizle büyükbabamızın yaşadığı çatı katına doğru yavaş yavaş tırmanmaya başlamadan önce ağabeyim bir süre tepesindeki karanlığa baktı.

Sessizce, kirislere asılmış, nemli gazete kâğıtlarına sarılı on iki kuş kafesinin arasından geçtikten sonra papağanların ekşimsi kokusunun dışında bir de tamamen büyükanne ve büyükbabamıza özgü naftalin ve haşhaş karışımı kokuyla dolu havayı cesurca soludu. Büyükbabamın üzeri kitap ve rebetika plaklarıyla dolu masasına çarpmadan süzöldüyse de deri kanepelye yuvarlak pirinç sehpaye toslamaktan kurtulamadı. Neyse ki artık sonuca, büyükanneyle büyükbabamın karyolasına ulaşmıştı. Yatağın altına doğru eğildi ve işte ipekböceği kutusu karşısındaydı.

Bir ayakkabı kutusundan azıcık daha büyücekti; ahşabı zeytin ağacından, üzerinde minik hava delikleri ve kim olduğu belirsiz bir

* Büyükanne. (ç.n.)

aziz kabartması olan kapağıysa tenekeden. Azizın yüzü zamanla silinmişse de havaya kaldırdığı sağ elinin parmaklarıyla kutsadığı inanılmaz derecede mağrur görünümlü, morumsu, bodur dut ağacı hâlâ belirgindi. Bu neredeyse kanlı canlı ağaca bir süre baktıktan sonra Chapter Eleven kutuyu yatağın altından çekip açtı. İçinde kenevir ipinden örülmüş ve yılan gibi birbirine dolanmış iki evlilik tacıyla, uçları artık iyice yıpranmış siyah kurdelelerle bağlı iki uzun, kalın saç örgüsü vardı. Örgülerden birine işaret parmağının ucuyla şöyle bir dokundu. O sırada muhabbet kuşlarının teki cıyıkladı ve ağabeyim yerinden fırladı. Kutuyu kapatıp kolunun altına sıkıştırarak Desdemona'ya götürmek üzere tekrar aşağı indi.

Büyükannemiz kapı ağzında bekliyordu. İpekböceği kutusunu aldıktan sonra arkasını dönüp mutfığa gitti. O sırada Chapter Eleven da içeri bakabilme fırsatını yakaladı, kadınların tümü sus pusttu. Desdemona girerken iki yana çekilip ona yol verdiler, muşamba döşeli zeminin ortasında oturan kadın benim annem. Arkaya kaykılmış oturan Tessie Stephanides sanki kocaman, davul gibi şiş göbeğinin ortasından sandalyesine mihlanmış gibi duruyor. Terli, kırmızı yüzünde çaresiz fakat mutlu bir ifade var. Desdemona, ipekböceği kutusunu masanın üzerine koyup kapağını açtı. Taçların ve saç örgülerinin altından Chapter Eleven'ın göremediği başka bir şey çıkardı: Gümüş bir kaşık. Kaşığın sapına bir ip bağladıktan sonra eğildi ve onu annemin şişmiş göbeğinin ve doğal olarak de benim tepemde salladı.

Desdemona'nın harika bir cinsiyet tahmin rekoru vardı, tam tamına yirmi üç doğru tahmin. Tessie'nin Tessie olacağını o bilmişti. Ağabeyimin cinsiyetini de... Kiliseden arkadaşlarının ne doğuracağını da her defasında tutturmuştu. Cinsiyetini bilemediği bebekler sadece kendi bebekleriydi, zaten bu çok normaldi, çünkü bir annenin gizemli güçlerini kendisi için kullanması ona uğursuzluk getirirdi. Ama işte bu güçlerini annem üzerinde korkusuzca kullanabiliyordu. Bir süre hareketsiz kaldıktan sonra gümüş kaşık kuzeyden güneye doğru sallanmaya başladı; bu, benim erkek olacağımın işaretiydi.

Ayaklarını iki yana açmış annem zoraki gülümsedi. Erkek çocuk istemiyordu. Zaten bir oğlu vardı. Aslında benim kız olacağımdan o kadar emindi ki koyacağı adı bile ayarlamıştı: Calliope. Ama büyükanne Yunanca “Bir erkek,” diye bağırdığında ve mutfaktakiler de ona katılınca ve bu bağırışlar holü geçip de erkeklerin bir arada oturup siyasi tartışmalar yaptığı odaya ulaşınca aynı şeyi defalarca duymaktan olacak, annem bunun belki de doğru bir tahmin olduğuna inanmaya başladı.

Erkek olacağımı işiten babam mutfağa kadar gelip annesine bu defa kaşığıyla kesinlikle yanılacağını söyledi. Desdemona ona, “Kendinden nasıl bu kadar emin olabiliyorsun?” diye sorduğundaysa kendi kuşağından bütün Amerikalıların vereceği gibi bir cevap verdi:

“Bilim. Buna bilim denir anacığım. Bilim...”

ÇÖPÇATANLIK

Hikâyem dünya kamuoyuna açıklansa tarihin en ünlü hermafroditisi olabilirdim. Benden önce başkaları da vardı. Alexina Barbin, Abel olmadan önce Fransa’da bir yatılı kız okuluna gitti. Geride, Michel Foucault’nun Fransız Sağlık Bakanlığı arşivlerinde bulunduğu bir otobiyografi bıraktı. (İntiharından az öncesine kadar tuttuğu günlükleri pek doyurucu bulmadım ve anılarımı yazma fikri ilk defa yıllar önce onları bitirdiğimde oluştu.) 1798’de doğan Gottlieb Göttlich, otuz üç yaşına kadar Marie Rosine olarak yaşadı. Karnında şiddetli ağrılar çektiği bir gün doktora gitti. Doktor fituktan şüphelendi, ama muayene sonucu içeride saklı kalmış testislerle karşılaştı. O tarihten sonra Marie, erkek giysileri giymeye başladı, adını Gottlieb olarak değiştirdi ve tüm Avrupa’yı dolanıp kendini uzman doktorlara gösterdi.

Doktorlar söz konusu olduğunda sanırım ben Gottlieb’den bile daha ilerideyim. Fetal hormonların beynin kimyasını ve histolojik yapısını etkilediği malum, bu durumda bende bir erkek beyni var. Ama bir kız olarak yetiştirildim. Eğer doğal yapı ile terbiye etmenin çatışması üzerine bir deney yapacaksanız benim hayatımdan daha iyi bir malzeme bulamazsınız. Yaklaşık otuz yıl kadar önce Doktor Luce, klinikte benim üzerimde sayısız test yaptı. Benton Visual Retention testine ve Bender Visual-Motor Gestalt testine tabii tutuldum. Söz

zekâ derecem ve daha pek çok şey ölçüldü. Luce, erkeksi (doğrusal) mi, yoksa kadınsı (dairesel) mı yazı yazdığımı bile inceledi.

Tek bildiğim şu: Androjenize bir beynim olmasına rağmen, size anlatmam gereken hikâyenin yaradılıştan içsel bir daireselliği var. Ben, hep tekrarlanan bir cümlemin son noktasıyım ve bu cümlemin başlangıcı yıllar öncesine, o cümlemin başka bir dilde söylendiği başka yerlere uzanıyor ve sizlerin hikâyeyi baştan sona –benim gelişime kadar– okumanız gerekiyor.

Şimdi doğmuş olduğuma göre filmi geri sarmaya başlayacağım; pembe battaniyem üzerimden uçup gidiyor, karyolam kaybolurken kesilen göbek bağıym yeniden bağlanıyor, annemin bacaklarının arasından gerisingeri karnının içine emilirken bağırıyorum. O yine şiş-kolaşıyor. Daha geriye gidiyoruz, sallanan bir gümüş kaşık ve siyah kadife kutusuna konan bir hassas derece. *Sputnik* uzaydan dönüp yeniden fırlatılma platformundaki yerini almış, çocuk felciyse ülkeyi kırıp geçirmekte. Babamın hızla geçen bir görüntüsü: Yirmi bir yaşında bir klarnetçi, bir Artie Shaw parçası çalıyor. Ve sekiz yaşında, kilisede, adak mumlarının fahiş fiyatını görünce şok geçiriyor. Sonra dedemi görüyoruz, yıl 1931, Amerikan doları olarak ilk maaşını alıyor. Sonra Amerika dışına çıkıyoruz, okyanusun ortasındayız, film hızla geri sarılırken sesler çok komikleşiyor. Şimdi de bir buharlı gemi görülüyor, tepedeki kurtarma sandalı sallanıp duruyor; gemi limana dönüyor, kıçtan yanaşmış, yeniden karadayız, filmin ve her şeyin başında...

1922 yılının yaz sonunda babaannem Desdemona Stephanides, doğumlar için değil de ölümler için, özellikle de kendisinin için kehanetlerde bulunuyordu. Kalbi hiçbir ön belirti vermeden bir an için sanki duruverdiğinde Anadolu'daki Olimpos Dağı'nın eteklerindeki ipekböceği kozalarının bulunduğu depodaydı. Bu farklı bir

duyguydu, kalbi sıkışıp kalmıştı. Kasılıp titredi ve sonra kalbi yeniden, ama kaburgalarına vura vura hızla atmaya başladı. Küçük bir çığlık yükseldi dudaklarının arasından. İnsan duygularına karşı çok hassas olan yirmi bin ipekböceği de o an koza örmeyi bıraktı. Babaannem loş ışıkta gözlerini kısarak önüne baktığında göğsünün çırpınmakta olduğunu gördü ve o anda içindeki isyanı hissetti; Desdemona bundan böyle, hayatı boyunca sağlıklı bir vücutta hapsolmuş hasta biri olacaktı. Kalbinin atışlarının normale dönmesine rağmen hâlâ korkuyordu, buna dayanabilmiş miydi, yoksa ölecek miydi? Üzerinde bir elli sekiz yıl daha yaşayacağı yeryüzüne son defa bakmak için dışarı çıktı.

Manzara çok etkileyiciydi. Üç yüz metre kadar aşağıda, tavla tablasına dağılmış pullar gibi yemyeşil vadiye yayılmış kırmızı damlı, beyaz badanalı evleriyle Osmanlı'nın eski başkenti Bursa uzanıyordu. Orada burada, hemen her yerde sultan türbeleri görünüyordu. 1922'de sokakları dolduran bir araba trafiği yoktu. Dağdaki çam ormanlarına uzanan cakalı teleferik hatları da. Tekstil ve metalurji sanayi henüz ortalığı gürültü ve dumana boğmamış. O günlerde yaklaşık üç yüz metre yukarıdan bakıldığında Bursa, hâlâ geçmiş altı asırdır olduğu gibi görünüyordu: Kutsal bir şehir, Osmanlıların mezarlığı ve ipek ticaretinin merkezi; sessiz yokuşları pıtırak gibi minare ve servi dolu bir yer. Yeşil Cami'nin çinileri zamanla maviye dönmüş, ama bu kaçınılmaz. Desdemona Stephanides uzaklardan bu tavla tablasını seyrederken oyuncuların göremediklerini görüyordu.

Babaannemin çarpıntılarının nedeni sadece ve sadece kederdi. Annesiyle babası Türklerle yapılan son savaşta öldürülmüştü. Yunan ordusu 1919'da İtilaf Devletleri'nin cesaretlendirmesiyle Anadolu'daki eskiden kendisine ait olan toprakları geri almak üzere Türkiye'nin batısını işgal etmişti. Babaannemin memleketi olan Bithynios köyü ahalisi de uzun yıllar dağda münzevi bir hayat sürdürdükten sonra sonra *Megale Idea*'nın, *Büyük Yunanistan* hayalinin güvenliğine sığınmakta gecikmemişti. Şu anda Bursa, Yunan birliklerinin işgali altındaydı. Eski Osmanlı sarayının tepesinde dalgalanan da Yunan

bayrağıydı. Türkler ve liderleri Mustafa Kemal doğudaki Ankara'ya çekilmişti. Anadolu'lu Yunanlılar hayatlarında ilk defa Türk buyruğu altında değillerdi. Gavurlar (nankör köpekler) için bundan böyle parlak renkte giysi giyme, ata binme, eğer kullanma yasağı yoktu. Bir daha asla, geçmiş asırlar boyunca olduğu gibi Osmanlılar her yıl köye gelip yeniçeri ocağına katmak üzere güçlü kuvvetli delikanlıları seçip götürmeyeceklerdi. Bursa'ya satmak için ipek getiren köylüler artık özgür bir Yunan şehrinin özgür Yunanlılarıydılar.

Ama annesiyle babası için yas tutan Desdemona hâlâ geçmişte yaşıyordu. Dağdan aşağı, azad edilmiş şehre bakarken içinde herkesin mutluluğunu paylaşamamanın vicdan azabını taşıyordu. Çok sonra, dedemin ölümünün ardından yatağa bağlanıp on yıl boyunca yaşamak için mücadele ederken, yarım asır önceki o savaşlar arasındaki iki yıllık dönemin hayatının en iyi dönemi olduğunu anlayacaktı; ama tabii bu arada tüm tanıdıkları öldüğünden bunu sadece karşısında duran televizyon ekranına söyleyebilecekti.

Neredeyse bir saate yakın bir süredir Desdemona içindeki kötü hislerden kurtulabilmek için kozahanede çalışıyordu. Evin arka kapısından çıkmış, mis kokulu asmanın kapladığı çardağın altından geçip taraçalı avluyu aşarak bu basık, ot damlı kulübeye gelmişti. İçerideki ekşi larva kokusu onu rahatsız etmiyordu. İpekböceği kozahanesi babaannemin kokulu vahasıydı. Her tarafı tıklım tıklım taze dut sürgünlerine sarılmış yumuşak, beyaz ipekböcekleriyle doluydu. Desdemona onların kafalarını sanki bir müziğe uyararak oynata oynata koza sarmalarını seyretti. Seyrederken dışarıdaki dünyayı, tüm değişimleri sarsıntılılarıyla unuttu, tabii o dünyanın yeni berbat müziğini de (çok kısa bir süre sonra o müzik duyulacak). Onun yerine yıllar önce aynı kozahanede konuşan annesinin sesini duyuyordu, Euphrosyne Stephanides ona ipekböceklerinin gizemlerini anlatıyordu: “İyi ipek üretebilmek için senin de iffetli olman gerekir, ipekböcekleri her şeyi bilir. İnsanların ürettikleri ipeğe bakarak onların ne mal olduklarını hemen anlayabilirsin.” Ve hemen arkasından bir örnek: “Maria Poulos, eteğini herkese kaldıran şu kadın. Onun kozalarını gördün mü?

Her erkek için bir leke. Bir dahaki sefere dikkatli bak.” Desdemona o zamanlar on bir, on iki yaşında ve her kelimeye inanıyor ve şimdi de yirmi bir yaşında genç bir kadın olarak annesinin ahlak masallarına tamamen inanmamazlık edemediğinden kozalara tek tek bakıp kendi iffetsizlik işaretlerini arıyor (gördüğü o rüyalar!). Başka işaretler de arıyor, çünkü annesi ipekböceklerinin tarihi günahlara karşı da hassas olduğunu söylemişti. Her kıyımdan sonra, yüz kilometre ötedeki bir köyde bile olsa, ipekböceklerinin ördüğü lifler kan kırmızıya dönerdi. –“Onların, Hristos’un ayakları gibi kanadığını kendi gözlerimle gördüm ben”– Yine Euphrosyne... Ve kızı yıllar sonra bunu hatırlayıp gözlerini kısarak loş ışıpta ipek liflerinin renginin kırmızıya dönüp dönmediğini kontrol ediyor. Bir tepsi çekip salladı, bir başkasını daha çekti, işte tam o anda kalbinin durduğunu hissetti, katılaştığını, içten içten canını yaktığını... Tepsiyi düşürdü, göğsünün titrediğini gördü ve kalbinin kendi başına hareket ettiğini, onun üzerinde, hatta hiçbir şey üzerinde hiçbir kontrolü olmadığını anladı.

Böylece *yayam* hayali hastalıklarının ilkini yaşarken yukarıdan aşağıdaki Bursa’ya baktı, sanki görünmez korkusunu kanıtlayacak görünür bir işaret arıyordu. Sonra işaret geldi, ama evin içinden... bir sesle... Erkek kardeşi Eleutherios (Lefty) Stephanides şarkı söylüyordu. Çok berbat ve anlamsız bir İngilizceyle:

“Her sabah, her akşam, hep keyfimiz kıyak değil mi,” diye bağıyor Lefty; her öğleden sonra bu saatte yaptığı gibi yatak odasındaki aynanın önünde durmuş yeni beyaz gömleğinin üzerine yeni naylon yakasını takıyor, şimdi de avucuna bir topak saç kremi alıp (limon kokulu) Valentino tarzında kesilmiş saçlarına sürüyor. Ve devam ediyor: “Demin, şimdi, hep keyfimiz kıyak değil mi?” Sözler onun için hiçbir şey ifade etmiyordu, melodi yeterliydi. Bu melodi Lefty’ye caz çağının hoppalığını, cinli kokteylleri, sigaracı kızları anlatıyordu, bu melodi ona saçlarını şevkle arkaya yapıştırtıyordu. Oysa Desdemona, avludan bu şarkıyı duyduğunda çok farklı tepki verdi. Onun için bu şarkı, kardeşinin şehirde gittiği kötü şöhretli barlar demektir; şu rebetika ve Amerikan müziği çalman, oynak kadınların şarkı söylediği

berbat barlar... Lefty yeni çizgili ceketini giyip kırmızı kravatına uygun kırmızı mendilini ceket cebine yerleştirdi ve Desdemona'nın içi bir tuhaf oldu, özellikle karnı; bir yığın karmaşık duygu, keder, öfke ve en çok da adını koyamadığı başka bir şey, canını en fazla yakan da oydu. Lefty daha sonra bana geçecek olan o tatlı tenor sesiyle bağıyor: "Kıramız ödenmedi, arabamız da yok." Onun sesinin arkasından Desdemona annesininkini duyuyor, Euphrosyne Stephanides'in bir kurşun yarısından ölmeden önce söylediği son sözler, "Lefty'ye sahip çık. Bana söz ver. Ona bir karı bul!"... ve Desdemona göz yaşları içinde cevap veriyor, "Söz veriyorum, söz veriyorum!" Bu kelimelerin hepsi aynı anda Desdemona'nın beyninde yankılanırken avluyu geçip eve girdi. Akşam yemeğini (tek kişilik) hazırladığı küçük mutfığa geldi ve sonra da doğruca erkek kardeşiyle paylaştığı yatak odasına daldı. O hâlâ şarkı söylüyordu, "Yok olmasına yok, ama aşkım" –gömleğinin manşetlerini düzeltiyor, saçlarını ortadan ayırıyor ve birden başını kaldırıp kız kardeşini görüyor, "Hep keyfimiz kıyak" sesi yavaşlıyor– "... değil mi?" Tam sessizlik.

Bir an için aynada ikisinin yüzü birden görünüyor. Kötü protezlerden ve kendi kendini hasta etmeden önce, yirmi bir yaşındayken babaannem azbuz güzel değildi. Siyah saçlarını uzun örgüler halinde başörtüsünün altında toplamış. Bu örgüler küçük kızları gibi şirin değil, kalın ve kadınca, kunduz kuyruğu gibi doğal bir gücü gösteriyor. Yıllar, mevsimler, değişik havalarda... hepsi o örgülere çok şey katmış. Geceleri yatmadan önce çözdüğünde saçları beline kadar iniyor. Şu anda örgülerini siyah ipek kurdelelerle sıkı sıkı bağlamış, daha da artmış çekiciliği. Ama o saçları çözülmüş görmek pek az insana nasip olmuştur. Başka gözlere sunulan sadece yüzüydü; sönmeye yüz tutmuş bir mum alevi kadar solgun yüzü ve o kocaman, hüznü gözleri. Şunu da eklemek isterim, o tahta göğüslü kızın yerinde artık baştan çıkarıcı hatlı bir genç kadın vardı. Vücudu onun için büyük bir utanç kaynağıydı. Hiç onaylamadığı bir biçimde kendini gösterip duruyordu bu vücut. Kilisede eğildiğinde, avluda kilim silkelerken, şeftali toplarken Desdemona'nın dişiliği o kasvetli, her yanını sıkıca

örten elbisesinin içinden adeta fişkırıyordu. Fıkırdayıp duran vücudunun aksine, başörtüsünün çerçevelediği solgun yüzünde, göğüslerinin ve kalçalarının ona yaptıklarının utancı dolaşırdu.

Eleutherios daha ince uzundu. Eski fotoğraflarının bazılarında o çok özendiği yeraltı dünyasının kahramanlarına, Atina'nın ve Konstantinopolis'in sahil meyhanelerini dolduran ince bıyıklı hırsızlarına, kumarbazlarına benzer bir hali vardır. Kemerli burnu ve keskin gözleriyle kartalları andırıyordu. Yine de gülümsediğinde bakışları yumuşardı ve o zaman Lefty'nin gerçekte bir gangster değil, ana babası tarafından bolca şımartılmış, hayatı pek de tanımayan biri olduğu belli olurdu.

1922 yazının o öğleden sonrasında Desdemona kardeşinin yüzüne bakmıyordu. Gözleri ceketinde, parıldayan saçlarında, çizgili pantolonunda dolaşırken son aylarda ona neler olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Lefty ondan bir yaş küçüktü ve Desdemona nasıl olup da o on iki ayı onsuz geçirebildiğine şaşırıyordu. Kendini bildi bileli kardeşi, yataklarını ayıran keçi kılından battaniyenin öbür yanındaydı. Kimi zaman battaniyenin arkasından gölge oyunları yapar, parmaklarını sürekli Türkleri aşağılayan zeki, hazırcevap Karagöz'e döndürürdü. Karanlıkta şiirler okur, şarkılar söylerdi. Desdemona'nın şu yeni Amerikan müziğinden nefret etmesinin nedeni kardeşinin bu şarkıları artık ikisi için değil sadece kendisi için söylemesiydi. O, dağda büyüyen bir kızın erkek kardeşini sevdiği gibi sevmiştii Lefty'yi. Bütün eğlencesi, tek arkadaşı, sırdaşı sadece oydu. Kestirme yolları, keşiflerin kayalıklardaki çilehanelerini birlikte bulmuşlardı. Onu öylesine severdi ki zaman zaman ayrı kişiler olduklarını bile unutturdu. Beyaz badanalı evlerinin duvarlarına akşamüstleri düşen ikiz gölgesine çok alışmıştı ve kendi kendine kalmak zorunda olduğunda yarısı yok olmuş gibi hissedirdi.

Ama galiba barış dönemi her şeyi değiştiriyordu. Lefty artık yeni özgürlüklerin tadına varıyordu. Geçen ay Bursa'ya tam on yedi defa inmişti. Üstelik bunların üçünde geri dönmeyip Orhan Gazi Camisi'nin karşısındaki Kozacılar Hanı'nda kalmıştı. Bir sabah dizine

kadar uzanan çoraplarını, çizmelerini giymiş, ceketini çekip başına dolmasını sararak evden ayrılmış ve ertesi gece ayağında çizgili pantolon, boynunda opera şarkıcılarınıninkine benzer ipek bir fular ve başında da siyah bir melon şapkayla geri gelmişti. Daha başka değişiklikler de vardı. Erik renginde küçük bir kitaptan Fransızca öğrenmeye çalışıyordu. Garip bir takım pozlar edinmişti, mesela ellerini cebine sokuyor, şapkasını çıkararak selam veriyordu etrafındakilere. Desdemona çamaşır yıkarken kardeşinin ceplerinde üzerine rakamlar yazılmış kâğıt parçaları buluyordu. Kıyafetlerine duman, amber, bazen de tuhaf tatlımsı kokular sinmiş oluyordu.

Şimdi aynada yanyana görünen yüzleri onların ayrı ayrı büyüdüklarının bir kanıtı gibiydi. Ve kalbi gümbürtüler içindeki kederli büyükannem bir zamanlar ayrılmaz ikizi olan erkek kardeşine baktı, bir şeyler yitip gidiyordu.

“Böyle süslü püslü nereye gidiyorsun?”

“Nereye gideceğim? Tabii ki Koza Han’a. Kozaları satmam gerek.”

“Daha dün oradaydın.”

“Şimdi işin tam mevsimi.”

Bağa kabuğundan sedefli bir tarakla Lefty saçını sağa doğru ayırıp, bir türlü yatmayan inatçı bir lüleyi briyantınle yatıştırdı.

Desdemona daha da yaklaşmış briyantın kavanozunu aldı ve uzun uzun kokladı. Bu, elbiselere sinen koku değildi. “Orada başka neler yapıyorsun?”

“Hiçbir şey.”

“Arada gece de kalıyorsun.”

“Yol uzun. Vardığında gece oluyor genellikle.”

“O barlarda ne zıkkımlanıyorsun?”

“Hokkada ne varsa onu. Sana ne bundan?”

“Eğer annemle babam senin böyle şeyler yaptığını bilselerdi...”
Desdemona biraz uzaklaştı.

“Ama bilmiyorlar, öyle değil mi?” dedi Lefty. “O halde güven-deyim.” Ses tonu inandırıcı değildi. Kardeşinin anne ve babalarının

ölümünü hazmetmiş gibi yaptığını anlıyordu büyükannem. Hiçbir şey söylemeden gülümsedi ve yumruk yaptığı elini hızla ileri uzattı. Aynadaki yansımaya hayran hayran bakmasına rağmen Lefty bu harekete karşılık vermekte hiç gecikmedi, o da yumruğunu ileri uzattı ve birlikte, “Bir, iki, üç... ateş!” diye bağırdılar.

“Kaya yılanı ezdi, ben kazandım,” dedi Desdemona. “Haydi şimdi gerçeği söyle bakalım.”

“Hangi gerçeği?”

“Bursa’ya seni çeken şeyin ne olduğunu.”

Lefty saçını tekrar öne doğru taradıktan sonra bu defa sola ayırdı. Aynada kendini kontrol etti ve sordu, “Hangisi daha iyi, sağa mı sola mı ayırayım?”

“Dur bir bakayım.” Desdemona kibarca elini kardeşinin saçına uzattı ve sonra da hepsini karıştırdı.

“Hey, ne yapıyorsun?”

“Bursa’da ne arıyorsun?”

“Çekil git başımdan.”

“Söyle.”

“Demek bilmek istiyorsun, öyle mi?” diyen Lefty çileden çıkmış gibiydi. “Ne arayacağım?” diye bağırdı, “Kendime bir kadın tabii ki!”

Desdemona yutkunurken elini kalbinin üzerine koydu. İki adım geriledi ve kardeşine dikkatle baktı. Demek kendisiyle aynı gözlere, kaşlara sahip olan, yıllardır yanı başında uyuyan Lefty, onda olmayan bir arzunun peşine düşmüştü. Fiziksel olarak gelişmiş olmasına rağmen Desdemona vücuduna hâlâ yabancıydı. Bazı geceler kardeşinin yorganına deliler gibi asıldığını fark ediyordu. Çocukken bir defasında onu yuvarlak bir tırabzana sürtünürken de görmüştü, ama bunlar onu etkilememişti. O zamanlar sekiz ya da dokuz yaşında olmalıydı Lefty. Dizlerini aşağı yukarı bükürken bacaklarının arasına sıkıca tuttuğu tahtaya vücudunu bastıran kardeşine, “Ne yapıyorsunuz?” diye sorduğunda kararlı bir sesle şöyle demişti, “O duyguyu tatmaya çalışıyorum.”

“Hangi duyguyu?”

“Bilirsin işte.” Hırıltılar, üflemeler, püflemeler, gidip gelen diller... “İşte o duyguyu.”

Ama o bilmiyordu. Bu olay Desdemona'nın salatalıkları doğrarken masaya doğru eğilip, köşesine bacaklarının arası değdiğinde, bilinçsizce tekrar ve daha kuvvetle eğildiği ve daha sonra da her gün gidip masanın köşesini bacaklarının arasına aldığı günden çok çok önce olmuştu. Şimdi arada bir kardeşine yemek hazırlarken masanın köşesiyle oynayıyordu, ama hâlâ tam olarak bilinçli değildi. Bunu yapan o değil, vücuduydu. Her yerde sessizce kendi kendine şeytanlıklarını yapan vücutlar...

Kardeşinin şehre gidişleri bundan çok farklıydı. O, ne istediğini biliyordu ve vücudunun da tam olarak farkındaydı. Akli ve vücudu birlikte çalışıyordu, tek bir şey düşünüyor ve istiyordu bu ikili ve Desdemona hayatında ilk defa kardeşinin aklından geçenleri okuyamıyordu. Tek bildiği bütün bunların kendisiyle bir ilgisi olmadığını.

Buna deli olmuştu. Sanırım, kıskanıyordu da. Onun en yakın arkadaşı değil miydi, sırdaşı? Hani birbirlerine her şeyi söylerlerdi? Ona bakan, yemeğini pişiren, çamaşırını yıkayan, evi derleyip toplayan kimdi? O, papazdan Eski Yunanca öğrenebilsin diye ipekböceklerine tek başına bakmayı bile kabullenmişti Desdemona. “Sen derslerine çalış, gerisini ben hallederim, sen sadece satış işiyle ilgilenirsin” dememiş miydi kardeşine? Ve şehre gitmeye başladığında da hiç şikâyet etmemişti. O kokulardan, kâğıtlardan, kızaran gözlelerinden hiç söz etmemişti bunca zamandır. Desdemona biricik kardeşinin artık bir esrarkeş olduğundan kuşkulanıyordu. Rebetika olan her yerde mutlaka esrar da olurdu. Lefty anne ve babalarının yokluğuyla kendi bulabildiği bir yolla başa çıkmaya çalışıyordu, dünyanın en acıklı müziğini dinlerken haşhaş dumanında kaybolmaktı bu yol. Bütün bunları anlamış ama ağzını açıp tek kelime etmemişti bugüne kadar, şimdi kardeşi kederinden kurtulabilmek için onun asla tahmin etmediği bir başka yöntemi daha denemek istiyordu ve Desdemona buna katlanıp sessiz kalamazdı.

“Kadın mı istiyorsun?” dedi kuşku dolu bir sesle. “Ne çeşit bir kadın? Türk mü?”

Lefty cevap vermedi. Son patlamadan sonra kendini tamamen saç taramaya vermiş gibi görünüyordu.

“Belki de haremden çıkma birini istiyorsundur. Öyle mi? O çeşit kadınları bilmediğimi sanma, o orospuları gayet iyi biliyorum. Evet, hem de çok iyi biliyorum. Aptal değilim herhalde. Demek suratında koca göbeğini sallayacak bir karı istiyorsun. Göbeğine de mücevher takan bir karı. O çeşitlerden istiyorsun herhalde. Dur bak sana ne diyeceğim. O Türk kadınları yüzlerini neden kapatıyor biliyor musun? Din yüzünden mi sanıyorsun? Hayır, yanılıyorsun. Kapatıyorlar çünkü suratları bakılacak gibi değil.”

Bağırıyordu. “Kendinden utanmalısın Eleutherios! Sana neler oluyor? Neden kendine köyden bir kız bulmuyorsun?”

Şimdi sıra ceketini fırçalayan Lefty’deydi. “Galiba bir şey gözünüden kaçıyor,” dedi ablasına, “bu köyde kız yok.”

Durum gerçekten de aşağı yukarı böyleydi. Bithynios hiçbir zaman kalabalık bir köy olmamıştı, ama 1922’deki kadar da asla tenha olmadı. İnsanlar daha 1913’te bağlara asma bitleri dadandığında göçe başlamışlardı. Bu göç Balkan Savaşlarında da sürdü. Lefty ve Desdemona’nın kuzenleri Sourmelina da o dönemde köyden ayrılıp Amerika’ya göç edenlerdendi ve şu anda da Detroit denilen bir yerde yaşıyordu. Köy, uçurumların tepesinde değil dağın eteğinde kuruluydu, sarımsı sıvalı, kırmızı kiremitli çatılarıyla çok güzel olmasa da en azından kendine özgü bir ahengi vardı. Evlerin ikisi daha büyüktü ve sokağa doğru çıkan cumbalarıyla diğerlerinden ayrılıyorlardı. Sayıları pek de az olmayan yoksul evleri ise bir oda ve mutfaktan ibaretti. Bir de Desdemona ile Lefty’ninkine benzeyen evler vardı. Bunların iki yatak odası, mutfak, aşırı eşyayla dolu oturma odaları ve arka bahçelerinde Avrupa usulü tuvaletleri olurdu. Bithynios’ta hiç dükkân yoktu, postane ve banka da. Evlerin dışında topu topu, hepsi hepsi bir kilise ve bir meyhane... Alışveriş için Bursa’ya gitmek

gerekiyordu, yolun başında bir süre yürünüyor sonra da at arabasına biniliyordu.

1922'de köyün nüfusu yüz kişiydi, bu sayının yarıya yakını kadındı. Bu kırk yedi kadının yirmi biri çok yaşlı, yirmisi orta yaşlı, üçü de yeni anne olmuştu. Kadınların biri Lefty'nin kendi kız kardeşiydi, bu durumda evlenilebilecek sadece iki genç kız kalıyordu. İşte Desdemona onlardan biriyle başgöz etmek istiyordu onu.

“Bu köyde kız yok da ne demek? Lucille Kafkalis'ten ne haber? Çok tatlı bir kızdır. Ya Victoria Pappas, ona ne dersin?”

“Lucille leş gibi kokuyor. Herhalde yılda sadece bir kez yıkanıyor, doğumgününde. Victoria'ya gelince...” Lefty parmağını dudaklarının üzerinde gezdirdi. “Victoria'nın bıyıkları benimkinden daha iyi. Karımla usturamı paylaşmayı düşünmüyorum.” Bunu söyledikten sonra elindeki fırçayı bırakıp ceketini giydi, “Beni bekleme,” dedi ve dışarı çıktı.

Desdemona arkasından, “Haydi çek git o zaman,” diye bağırdı. “Ama söylediklerimi unutma, Türk karının gerçek yüzü ortaya çıktığında da sakın koşa koşa köye dönüp karşımda ağlama.”

Lefty çoktan uzaklaşmıştı. Artık ayak sesleri bile duyulmuyordu. Desdemona damarlarında o esrarengiz zehirin yine akmaya başladığını hissetti. Aldırmadı. “Tek başıma yemek yemekten nefret ediyorum,” diye bağırdı, ama bunu hiç kimse duymuyordu, o da bunu biliyordu.

Her öğleden sonra olduğu gibi vadiden köye doğru rüzgâr çıkmıştı. Evin açık pencerelerinden içeri girip dolaştı. Desdemona'nın çeyiz sandığının çengeli ve sandığın üzerinde duran babasına ait tespihler tıkırdadı, eğilip birini aldı ve tıpkı babasının, büyükbabasının, büyük büyükbabasının yaptığı gibi bir aile geleneğine uyarak taneleri birer birer parmaklarının arasında döndürmeye başladı. Tespih taneleri şıkırdadıkça o da kendini daha fazla düşüncelerine verdi. Şu Tanrı'nın onunla ne işi vardı? Neden ana babasını ondan almıştı, işte kardeşiyle ilgilenecek bir tek kendi kalmıştı geride. Şimdi ne

yapacaktı? “İçki, sigara ve daha da kötüsü... Bu salaklıklara yetecek parayı nereden buluyor? Nereden olacak, benim kozalardan tabii ki.” Tespilh tanelerinin her biri bir başka öfkeyi aklına getiriyor ve sonra da getirdiği gibi alıp götürüyordu. Vaktinden önce büyümüş bir kız çocuğu olan keder yüklü kocaman gözlü Desdemona, Stephanides ailesinin geçmiş ve gelecek tüm erkekleri gibi düşüncelere dalıp çakti de çakti tespihini. (Bu erkeklerin, eğer sayılırsam, sonuncusu benim.)

Pencereye gitti ve camdan başını dışarı uzattı, çamların ve huş ağacının dalları arasında dolaşan rüzgârın sesini dinledi. Tespilh hâlâ elindeydi ve görevini yerine getiriyordu. Şimdi daha iyiydi. Hayatın akışına geri dönmeye karar verdi. Lefty bu gece dönmeyecekti demek. Buna aldırılmıyordu. Hiç gelmese belki daha iyiydi. Ama annesine sözü vermişti. Utanç verici bir hastalık kapmasaydı bari, ya da daha kötüsü... Bir Türk kıızıyla kaçarsa ne yapardı? Taneler birer birer aktı parmaklarının arasından, ama artık dertlerini düşünmüyordu, aklı babasının çekmecesinde gördüğü dergideki resimlerdeydi. Bir tespih tanesiyle güzel bir saç tuvaleti belirdi zihninde. Bir diğeriyle ipek bir külot. Bir diğeriyle siyah bir sutyen. Büyükannem çöpçatanlığa başlamıştı.